

XI. Bölüm

TORQUATO TASSO yaşamı

Torquato Tasso 11 mart 1544'de Napoli yakınlarında Sorrento'da doğmuştu. Babası ozan Bernardo Tasso Salerno prensi Ferrante di Sanseverino'nun sekreteri idi. Tasso daha çocukluğundan başlayarak hüznün ve keder dolu bir yaşam sürdü. Bernardo 1552'de ülkesinden kaçmak zorunda kalınca Sanseverino'ya bağlı kalarak onunla birlikte Roma'ya gidince Torquato da oraya, babasının yanına gitti. Böylece henüz 8 yaşında iken anne şefkatini yitirmiş oluyordu. Napoli'de kalmış olan annesini bir daha göremedi, çünkü dört yıl sonra annesi Porzia dei Rossi'nin birdenbire öldüğü haberi Roma'ya ulaştı. Sürgünün verdiği sıkıntılar ve annesinin ölümündeki esrar (Porzia belki de erkek kardeşleri tarafından zehirlenerek öldürülmüştü; çünkü drahomasını kocasına vermek istemiyorlardı.) Tasso'nun çocuk ruhunda derin izler bıraktı. Bundan sonra Torquato'nun babası ile kent kent dolaştığı görülür. İlk Urbino'ya gittiler. Napoli krallığından sürgün edilmiş olan Bernardo orada duka II. Guidubaldo della Rovere'nin hizmetine girmişti. Torquato saray yaşamını ilk kez orada gördü. Edebiyatçılarla dolu olan o zarif sarayda çağının kültürünü tanıdı ve onda şiire karşı bir eğilim başladı. Urbino'dan yine babası ile birlikte Venedik'e, sonra da Padova'ya gitti. 1560'da Torquato Padova üniversitesinde hukuk ve felsefe öğrenimi görmeye başladıysa da edebiyat çalışmaları ağır basıyordu. Kısa zamanda kültür çevrelerinde kendini tanıtan Torquato *Etereî* Akademisine girdi ve ilk şiirleri *Rime degli Accademici Etereî* adlı kitapta yayınlandı. İlk şiirsel yapıtı olan *Rinaldo*'yu da o sıralarda yazdı. 1562'de Padova üniversitesinden ayrılarak Bologna üniversitesine geçti. Ancak öğrencilere ve hocalara karşı taşlamalar yazdığından iki yıl sonra oradan kaçmak gereğini duydu. 1565 yılında genç ozan Ferrara sarayında duka'nın kardeşi kardinal Luigi d'Este'nin hizmetine girdi, sarayın sevilen ve aranan kişilerinden biri oldu. Luigi ile birlikte 1570-1571'de Fransa'ya gitti. Bu yıllar, babasının ölümünden duyduğu derin üzüntüye rağmen, yaşamının en mutlu yılları idi. İtalya'ya döndükten sonra kardinalden ayrılarak II. Alfonso'nun hizmetine girdi; kibar saray yaşamını onun koruması altında sürdürdü. Alfonso'nun kızkardeşleri Lucrezia ve Eleonora genç Ozana yakınlık gösteriyor, onun zekâsını ve sanatını beğeniyorlardı. Patron değil, arkadaş gibi davranıyorlardı ona. 1565-1575 yılları arasındaki dönem Tasso'nun yaşamının en mutlu ve en verimli dönemidir. Başyapıtı olan *Gerusalemme liberata*'yı bu dönemde yazdı. 1573'de saray şenlikleri için yazdığı *Aminta* adlı pastoral dram Ozana büyük ün sağladı. Bu arada dukanın kızkardeşleri için aşk şiirleri yazmaktan da geri durmuyordu. 1575 yılı sonlarında Tasso'yu çılgınlığa

kadar götürecek olan ruhsal bozukluğun ilk işaretleri görülmeye başladı. Kısa aralıklarla onun ölümüne kadar süren bu bozukluk *Gerusalemme liberata*'nın son düzeltmelerini yaptığı sırada kapıldığı endişelerden doğdu. Yapıtı yayınlamadan önce Tasso edebiyatçıların ve arkadaşlarının onun hakkındaki görüşlerini öğrenmek istedi. Başarısından emin olan Ozan bunun istediği ölçüde olup olmayacağını merak ediyordu. Bu nedenle yapıtın son düzeltmesini edebiyat, şiir ve felsefe ile uğraşan dört arkadaşına bıraktı. Ancak övgü yerine acı eleştirilerle karşılaştı. Eleştiriler hem sanat hem de ahlak yönündendi: dinsel bir şiire aşk hikâyeleri sokmakla suçlanıyordu Tasso. O zaman kendisi de din yönünden endişeye düştü. Bunun günah sayılıp sayılmayacağından kuşku duydu; sanatın eğitici, ahlaki amaçlarını unutmuş görünebileceğini düşündü. İki kez – 1575'de Bologna'da ve 1577'de Ferrara'da – Engizisyona başvurarak kendisini sınava almasını istedi. Verilen suçsuzluk kararları da onu yatıştırmaya yetmedi. Eleştirmenlerin yapıtına ilişkin öğütlerini kâh kabul ediyor, kâh reddederek kendini yiyip bitiriyordu. Tasso eleştirilere kulak vermiş olsaydı büyük eseri kırpıla kırpıla papazların okuyacağı bir din kitabına dönüşecekti. Ancak çok beğendiği yapıtının düştüğü durumdan etkilenen Ozan akli dengesini büsbütün yitirdi. Artık hep izlendiğini ve bir suikaste kurban gideceğini sanıyordu. 1576'da saray adamlarından birinin eski bir kin yüzünden başına indirdiği baston darbesi Tasso'yu daha da hasta düşürdü. Sık sık delilik işaretleri göstermeye başladı. Bir gece prenses Lucrezia ile konuşurken gözetlendiğini sanarak bir uşağa bıçak fırlatması üzerine çılgın Ozan S. Francesco manastırına kapatıldı. Ancak oradan kaçmayı başardı. Serserice yürüye yürüye ve dilenerek Roma'ya, oradan ta Sorrento'ya kadar gitti (1577). Buraya öyle perişan ve acınacak durumda vardı ki kızkardeşi Cornelia onu tanıyamadı. Tasso kendisini gerçekten seven biri bulunup bulunmadığını anlamak için ona Tasso'nun öldüğünü söyledi ilkin. Kardeşinin onu ne denli sevdiğini ve üstüne titrediğini görünce kimliğini açıkladı. Cornelia'nın yanında bir süre kalarak kendini toparlar gibi olan Ozan ertesi yıl yeniden yola koyuldu, İtalya'nın çeşitli kentlerinde dolaştı durdu: Roma'ya, Ferrara'ya, Mantova'ya, Padova'ya Venedik'e, Urbino'ya ve sonunda da Torino'ya gitti. Bu sonuncu kentte bir süre Savoia hanedanının konluğu olarak sarayda kaldı. 1579'da yeniden Ferrara sarayının özlemine duyan Tasso duka II. Alfonso'nun Margherita Gonzaga ile evlenmekte olduğu bir sırada Ferrara'ya döndü. Düğün şenlikleri sırasında sarayda onunla ilgilenen olmadı. İşte bu sırada kendisine önemsiz bir kişi imiş gibi davranılmasından öfkeye kapılan Ozan duka ve ailesi hakkında çirkin sözler söyleyince duka onu yakalatıp Sant'Anna hastanesine kapattırdı. Burada yedi yıl (1579-1586) kaldı. Kâh bir tutuklu gibi, kâh bir hasta gibi muamele görüyordu. Kâh tehlikeli delilikler yapıyor, kâh akli tamamen yerine geliyor,

şirler, dostlarına mektuplar yazıyordu. Yaptırım eleştirenlere karşı yazdığı *Apologia*'yı bu yıllarda kaleme almıştır. Dukanın Ozana karşı neden böyle sine sert davrandığı bilinmiyor. Bazı eleştirmenlere göre duka koyu bir ka- tolik olan Tasso'ya güvensizlik duymuş, onun o sıralarda Ferrara'da yayıl- maktaki olan dine karşı bazı akımları açığa vurabileceğinden korkmuştu: kentte, hatta saray çevrelerinde bile, Calvin reformuna karşı yakın ilgi duyulmaktaydı. Bizat dükkanı annesi, Fransız kökenli Renata di Valois Calvin ile ilişki kurmuş, onu sarayda ağırlamıştı. Nitekim oğlunun tahta çık- masından sonra Fransa'ya dönmüş, kendini Fransız protestanların davasına adamıştı. Dukalığın geleceği için endişe duyan II. Alfonso bir skandal ya da polemğin doğmasından korkuyordu. Bu, papanın bu kenti ele geçirmesi için iyi bir fırsat olabirdi. Bundan başka Tasso'nun gittiği çeşitli saraylarda ko- ruyucusu aleyhinde söylediği sözler ve yakımların da dukayı gücendirmiş- olabirdi. Tasso hastanede iken *Gerusalemme liberata* 1581'de ondan haber- siz olarak yayımlandı. Yaptı şiddetli tartışmalara yol açmasına karşın İtalya- nın her yanında halkın büyük ilgi ve hayranlığını topladı. Ozanı yasadığı bu- tutuklu yaşamından kurtarmak için birçok ünlü kişi dukaya başvurdu. So- nunda dükkanı kayıbtı. Mantova prensi Vincenzo Gonzaga'nın araya- girmesiyle Tasso 1586'da Sant'Anna'dan çıkabildi. Gittiği Mantova'da büyük bir itibar ve sempati ile karşılandı. Edebiyat çalışmalarına yeniden başladı. Yıllardan beri yazmakta olduğu bir trajedisi, *Torricione* 'yu bitirerek- prense ithar etti. Fakat Ozan artık hiçbir yerde huzur bulamıyordu. Ömrü- nün son yıllarını kentten kente dolaşmakla geçirdi. Ferrara'ya bir daha dön- medi. 1587 yılı sonlarına doğru Mantova'dan ayrılarak Roma'ya gitti. Orada birkaç kardinal dostunun yanında yaşadığı ilk Scipione Gonzaga'nın, daha sonra Pietro ve Cinzio Aldobrandini'nin konduğu oldu. Bu arada yine sık sık yolluğu yapmakta olan Mantova'ya, 1592 ve 1594'de Napoli'ye gitti. Her seferinde Ro- ma'ya geri dönüyordu. Napoli'de annesinden ve babasından kalan malları kurtarmak için mahkemeye başvuruyorsa da birşey elde edemedi. Napoli'de iken *il Monte Oliveto ve Sette giornate del mondo creato* adlı şiirsel yapıtlarını yazdı. Roma'da *Gerusalemme liberata* 'yı işleyip kısmen deyiştirerek adını *Gerusalemme conquistata* 'ya dönüştürdü. 1594'de Roma'da Campidoglio ala- tından ötürü papa büyük Ozana en büyük ödülü vermek istiyordu. Fakat hasta- ve yorgun Ozan'ın, şöhrat arzusunun artık uzaktığına, 1595 yılı baharın- da hastalığı ağırlaşınca sanki yakını olduğunu hissettiği ölümü beklemişces- ne Gianicolo tepesindeki Sant'Onofrio manastırına götürülmesini istedi. Aynı yıl içinde, 25 nisan günü orada öldü ve aynı yerde gömüldü. Gömüldüğü gibi Tasso huzursuzluk ve serüven dolu bir yaşam sürdü. Onun yaşamında saray